

ทิศทางการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ของประเทศไทย

โดย นางสาววิรัชชญู กล่าวสุนทร

มีหลายคนสงสัยว่า เมื่อซื้อซีดีเพลงลิขสิทธิ์อย่างถูกต้องตามกฎหมายมาแล้ว หากจะเปิดใช้ในร้านอาหาร สถานบันเทิง ผับ บาร์ หรือสถานประกอบการอื่นๆ ทำไมจึงยังต้องเสียค่าลิขสิทธิ์ให้กับบริษัทจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์อีก ก่อนอื่นเราควรทำความเข้าใจประเด็นลิขสิทธิ์เบื้องต้นก่อนนะคะ

ลิขสิทธิ์ ต่างจาก กรรมสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ เป็นสิทธิแต่ผู้เดียวของ “เจ้าของลิขสิทธิ์” ในการทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน และอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิต่างๆ ดังกล่าว เป็นต้น (มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537) ส่วนกรรมสิทธิ์นั้น เป็นสิทธิของ “เจ้าของทรัพย์สิน” เป็นทรัพย์สินซึ่งติดไปกับตัวทรัพย์สินเสมอ ดังนั้น ลิขสิทธิ์กับกรรมสิทธิ์จึงอาจแยกกันได้ เช่น เมื่อซื้อซีดีเพลงลิขสิทธิ์ถูกต้องมาแล้ว ผู้ซื้อจะได้กรรมสิทธิ์ในซีดีเพลงดังกล่าว ผู้ซื้อจะเก็บเอาไว้โดยไม่เปิดฟังก็ได้ หรือจะเปิดฟังเองก็ได้ หากฟังแล้วไม่ชอบจะเผาซีดีนั้นทิ้งไปก็ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ซื้อไม่มีสิทธิทำซ้ำหรือดัดแปลงซีดีเพลงนั้นและไม่สามารถนำงานเพลงในซีดีเพลงดังกล่าวเผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์เนื่องจากสิทธิต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์

สิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน

สิทธิในการเผยแพร่งานอันมีลิขสิทธิ์เป็นหนึ่งในสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ การที่ผู้ประกอบการร้านอาหาร สถานบันเทิง ผับ บาร์ หรือสถานประกอบการอื่นๆ นำงานเพลงไปเปิดในร้านในลักษณะเป็นการเผยแพร่งานเพลงนั้นต่อสาธารณชน หากกระทำโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์หรือไม่มีการจ่ายค่าตอบแทนการใช้งานลิขสิทธิ์จะถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งความผิดฐานดังกล่าวมีทั้งโทษทางแพ่งและโทษทางอาญา

องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ (Collective management organization: CMO)

องค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานดนตรีกรรมถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกในประเทศฝรั่งเศสในปี 1847 เมื่อ Ernest Bourget นักประพันธ์เพลงชื่อดังไปชมการแสดงคอนเสิร์ตที่ร้าน Les Ambassadeurs โดยเขาสังเกตเห็นเครื่องตีระหว่างนั่งชมการแสดงคอนเสิร์ตดังกล่าว ในระหว่างการแสดง มีการใช้เพลงที่เขาแต่งขึ้นด้วย เมื่อเขาเรียกเก็บเงิน เขาพบว่า นอกจากค่าเครื่องตีที่เขาต้องจ่ายแล้วนั้น เขายังต้องจ่ายเพิ่มเติมสำหรับค่านั่งฟังเพลงซึ่งเป็นเพลงที่เขาแต่งเองอีกด้วย เขาจึงปฏิเสธที่จะจ่ายเงินให้ทางร้านเนื่องจากเห็นว่า เมื่อทางร้านนำเพลงของเขาไปใช้โดยเขาไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ เขาก็ไม่ควรต้องจ่ายค่าเครื่องตีนั้นเช่นกัน เมื่อคดีขึ้นสู่ศาล ศาลพิพากษาให้ Ernest Bourget ชนะคดีดังกล่าว โดยร้าน Les Ambassadeurs ต้องเสียค่าตอบแทนในการนำงานดนตรีกรรมของเขาไปใช้

ต่อมา Ernest Bourget ได้ก่อตั้งองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพลงร่วมกับนักเขียนบทละครอีกสองคนในปี 1850 โดยตั้งชื่อองค์กรว่า SACEM เพื่อดำเนินการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์สำหรับงานเพลงที่ถูกนำไปใช้ใน Café ต่างๆ ในฝรั่งเศส หลังจากนั้นองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานดนตรีกรรมอื่นๆ ก็ได้ถือกำเนิดตามมา

การจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพลงในประเทศไทย

เนื่องจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการบริหารจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ กระทรวงพาณิชย์จึงได้นำพระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. 2542 มาใช้ โดยคณะกรรมการกลางว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ (กกร.) ได้ออกประกาศกำหนดให้สิทธิในการเผยแพร่งานลิขสิทธิ์เพลงเพื่อการค้าเป็นบริการควบคุม ทำให้ผู้ประกอบการจะจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพลงต้องแจ้งรายละเอียดการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ต่อกกร. ก่อนดำเนินการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพลง

ระบบการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์สำหรับการนำงานเพลงไปใช้ในเชิงพาณิชย์ได้เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2537 จากวันนั้นจนถึงวันนี้ หน่วยงานจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ หรือที่ได้อินกันคุ้นหูว่า “บริษัทจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์” ในประเทศไทยมีจำนวนมากถึง 32 บริษัท และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้น

ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น การจัดเก็บซ้ำซ้อน ซึ่งเกิดจากการที่ครูเพลงมอบสิทธิซ้ำซ้อน โดยการโอนหรืออนุญาตให้แก่บริษัทจัดเก็บหลายรายดำเนินการจัดเก็บ ค่าลิขสิทธิ์สำหรับงานเพลงเดียวกัน และเนื่องจากการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานเพลงมี 2 ประเภทหลักๆ กล่าวคือ การจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานดนตรีกรรมและการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์สิ่งบันทึกเสียง ปัญหาที่ตามมาคือ เมื่อผู้ประกอบการจ่ายค่าลิขสิทธิ์สำหรับการใช้สิ่งบันทึกเสียงไปแล้ว ก็อาจถูกเก็บค่าลิขสิทธิ์งานดนตรีกรรมสำหรับการใช้งานเพลงเดียวกันนั้นอีก ทำให้เกิดความสับสนว่า จะต้องจ่ายค่าลิขสิทธิ์ให้แก่ใครกันแน่ และนำไปสู่การปฏิเสธที่จ่ายจะเงินให้แก่บริษัทจัดเก็บ ซึ่งทำให้ต้องถูกดำเนินคดีในภายหลัง

การจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพลงในต่างประเทศ

เนื่องจากแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและระบบกฎหมาย ระบบการบริหารจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์จึงมีความแตกต่างกันด้วย ตามหลักแล้วในประเทศหนึ่งๆ ควรมีองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพียงหนึ่งหรือสององค์กรต่องานหนึ่งประเภท เพื่อให้การบริหารจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเลี่ยงการดำเนินการจัดเก็บซ้ำซ้อน ในขณะที่บางประเทศ เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มีองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพียง 1-2 องค์กรสำหรับงานแต่ละประเภท ประเทศไทยมีบริษัทจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ถึง 32 บริษัท ซึ่งดำเนินการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์สำหรับงานดนตรีกรรมและสิ่งบันทึกเสียงเท่านั้น โดยประเทศไทยถือเป็น 1 ใน 10 ประเทศที่มีองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์มากที่สุดในโลก จากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระบบจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพลงในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยควรจัดการกับปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง

ประเทศบราซิลเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานเพลงมากติดอันดับต้นๆ ของโลก ซึ่งมีถึง 10 องค์กร โดยปกติแล้ว การจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์สำหรับงานดนตรีกรรมและสิ่งบันทึกเสียงดำเนินการโดยองค์กรจัดเก็บต่างองค์กรกัน ซึ่งทำให้เกิดข้อวิพากษ์ว่า การดำเนินการจัดเก็บแยกกันดังกล่าวมีความซ้ำซ้อนกัน ทั้งยังทำให้เกิดข้อสงสัยแก่ผู้ใช้งานเพลงอันมีลิขสิทธิ์ว่า ควรจะ

จ่ายให้ใคร และจ่ายเท่าใดกันแน่ ส่งผลให้ผู้ไม่มีข้ออ้างในการจ่ายค่าตอบแทนค่าซ้ำหรือแม้กระทั่งปฏิเสธไม่ยอมจ่ายค่าตอบแทน ดังนั้น ในปี 1973 นั้นเอง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้สร้างสรรค์ (Authors' rights) ฉบับแรกได้เริ่มบังคับใช้ โดยมีการก่อตั้ง The National Council of Authors' Rights และ ECAD ขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ต่อมาในปี 1990 The National Council ก็ถูกยกเลิกไป และในปี 1998 กฎหมายฉบับใหม่มีผลบังคับใช้โดยรับเอาหลัก "free association" with authors' rights society มาใช้ โดยห้ามไม่ให้รัฐเข้ามายุ่งเกี่ยวกับองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ ซึ่งถือเป็นการยืนยันสถานะของ ECAD ด้วยว่า ECAD เป็นองค์กรเอกชนที่เรียกว่า "Association of associations" หรือเรียกว่าเป็น "Umbrella organization" ทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางที่รวมองค์กรจัดเก็บต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานดนตรีกรรมเข้าไว้ด้วยกัน โดย ECAD ทำหน้าที่จัดเก็บ (collect) ค่าลิขสิทธิ์สำหรับการใช้งานเพลง แสดงต่อสาธารณชนและแจกจ่าย (distribute) รายได้ไปยังองค์กรจัดเก็บที่เป็นสมาชิกของ ECAD จากนั้น องค์กรเหล่านั้นก็จะแบ่งสรรปันส่วนค่าลิขสิทธิ์ไปยังเจ้าของสิทธิที่เป็นสมาชิกของตน

การที่ประเทศบราซิลมี ECAD เป็นองค์กรกลางเพียงองค์กรเดียวที่ดำเนินการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์สำหรับงานเพลง ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้งานเพลง เนื่องจากผู้ใช้งานทราบแค่เพียงว่า จะต้องจ่ายค่าลิขสิทธิ์ให้แก่องค์กรกลางนั้นเพียงองค์กรเดียว หลังจากนั้นองค์กรที่อยู่ในความดูแลก็มีหน้าที่พิสูจน์ว่า ตนควรจะได้รับ การแบ่งสรรรายได้เท่าใด แล้วจึงนำไปแจกจ่ายแก่สมาชิกของตน

จากตัวอย่างระบบการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในประเทศบราซิล เห็นได้ว่า เดิมระบบดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับระบบการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในประเทศไทย ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหากับระบบจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และองค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ของประเทศบราซิลจึงอาจเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจสำหรับประเทศไทย อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้มุ่งเน้นที่ปัญหาอยู่ระหว่างการศึกษานโยบายการจัดระบบที่เหมาะสมกับประเทศไทย โดยจะได้มีการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในขั้นตอนต่างๆ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ระบบการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ของประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ซึ่งแน่นอนว่า ธุรกิจบันเทิงในส่วนของงานเพลงจะมีตลาดที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้นนั่นเอง